

KİŞİLERARASI İLİŞKİLER VE DAVRANIŞ BOZUKLUKLARI

Selim HOVARDAOĞLU*

I. GİRİŞ

Karı-koca etkileşimi, çocuğun anne ve babasıyla etkileşimi, akrabalar, arkadaşlar, meslekdaşlar arasındaki etkileşimler, öğrenci-öğretmen etkileşimi, duygusal ilişkiler gibi ilişki türleri, kişilerarası ilişkiler kavramına birer örnektir. Sosyal psikolojide, kişilerarası ilişkilerin inceleme birimi ikili (dyadic) ilişkiler olmaktadır. İkili ilişki, iki insanın, birbirlerine yönelik ve birbirlerini etkileyen davranışlardan oluşmaktadır. Bu durumda, ikili ilişkinin ortaya çıkabilmesi için gerekli koşulları şöyle sıralamak mümkündür:

a) A ve B gibi iki birey olmalı

b) A'nın davranışları B'den; B'nin davranışları da A'dan etkilenmeli, yani A ve B birbirlerine yönelik davranışlarda bulunmalıdır.

Sosyal psikolojik süreçlerin pek çoğunu ikili ilişki temelinde incelemek mümkündür. Dolayısıyla, insan davranışlarının büyük çoğunluğu, genelde kişilerarası, özeldede ikili ilişkiler yoluyla şekillenmekte, sürdürülmekte ve değişmektedir. Bu ilişkiler, sosyal psikolojinin inceleme konularından önemli bir bölümünü oluşturmakta ve sosyal psikolojik kuramlar da, temelde, bu ilişkileri açıklamak amacıyla gütmektedir. Bununla birlikte, ne kuramcılar ne de araştırmacılar, "normal davranış" açıkladıklarını ya da incelediklerini iddia etmemektedirler. Dolayısıyla, bir sosyal psikoloji kuramında veya

araştırmasında ele alınan davranışlar, klinik psikoloji veya psikiyatri standartlarına göre "normal dışı" olarak nitelendirilebilir. Yani "normal, sıradan bir insanın" bazı davranışlarını açıkladığı düşünülen sosyal psikolojik bir kuram, bazı "anormal, sıradışı" davranışların kuramı olabilir.

Diğer yandan kişilerarası ilişkiler, niçin normal dışı davranışları da şekillendirmesin, sürdürmesin, sorusunu da gözardı etmek mümkün görünmemektedir. Yani pek çok psikolojik sorunun kişilerarası ilişkilerden kaynaklandığını ya da ilişkinin abartılması sonucu ortaya çıktığını kabul etmek mümkündür. (Leary ve Miller, 1986). Psikopatoloji anlayışına ya da "normal-anormal" ayrımı çabalarına bakıldığında, bunun bir sosyal karşılaştırma süreci olduğu ortaya çıkmaktadır (Langer, 1978; Leary ve Miller, 1986). Bireysel davranışları karşılaştırmak için kullanılan standartlar, diğer bireylerin davranışlarından elde edildiği için bu, bir sosyal karşılaştırma sürecidir. Bu durumda, "diğer bireylerin" davranışlarını inceleyen sosyal psikolojinin, psikopatoloji standartlarına da önemli katkıda bulunduğu anlaşılmaktadır.

Bunun yanı sıra, zihinsel sağlığı, gerçeğin değerlendirilmesi olarak ele alan görüşten de yola çıkılabilir (Taylor ve Brown, 1988). Bu görüşün temellerini Menninger ve Allport'un yaklaşımlarında bulmak mümkündür. (Taylor ve Brown, 1988) Bireyin gerçeği değerlendirmesinin temelinde de, gerçeğin algılanması yatmaktadır. Dolayısıyla, gerçeğin değerlendirilmesi, gerçeğin nasıl algılandığı konusunda bağımsız değildir. Keza, bireyin kişile-

* Doç. Dr. (Psk.), A.Ü. D.T.C.F. Psikoloji Bölümü.

rarası ilişkiler gerçeğini nasıl algıladığı ya da değerlendirdiği, psikopatoloji standartları için önemli bir kaynaktır.

Bunlara ek olarak, psikoterapi sürecini de, kişilerarası ilişkilerin özel bir durumu olarak ele almak mümkündür. Ancak psikoterapinin, özel bir ilişki türü olması, kişilerarası ilişkiler için geçerli kuralların, burada geçerli olmadığı anlamına gelmez. Terapist de, danışan da algılayan birer insan olarak, farkına varmasalar bile bilinen pek çok sosyal psikolojik kurala uygun davranmaktadırlar. Terapi sürecini, ikili ilişki olarak ele alıp, bu amaçla geliştirilmiş sosyal psikolojik kuramlar çerçevesinde incelemek mümkündür. Hatta bazı yazarlar daha da ileri giderek klinik sosyal psikoloji kavramını bile kullanmaktadırlar. (Hendrick, 1983; Hendrick ve Hendrick, 1984).

Bugün, özellikle A.B.D.'de davranış bozukluklarının sosyal psikologlarca incelenmesi, sosyal psikolojik ilke ve kuramların klinik uygulamalara uyarlanması, araştırmada, lisansüstü eğitimde hatta terapide klinik ve sosyal psikologların işbirliği giderek artan bir önem kazanmaktadır. (Leary ve Miller, 1986)

Ne var ki, Sosyal psikoloji ile klinik psikolojinin bu ortaklığa yönelmelerinin gündeme gelmesi yenidir. Üstelik bu durum, ülkemiz için çok daha yeni olmaktadır. Bu yönelme, sosyal psikiyatri yaklaşımını da etkileyeceğinden, öncelikle bu alanlar arasında katı sınırlar olmadığını, birbirimizin kavramlarına ihtiyaç duyduğumuzu, alanların "bilmecenin birer parçaları" olduğunu öğrenmemiz gerekebilir. Zaten çeşitli dergilere bakıldığında, bu ortak yönlemin yıllardan beri var olduğunu görmek mümkündür. Örneğin, Journal of Abnormal and Social Psychology, Journal of Personality and Social Psychology gibi ünlü dergilerin adları bu birikteliği dile getirmektedir. Ancak özellikle akademik çevrelerde bu ortaklığın açık biçimde kabul edilmesi zaman almıştır. Günümüzdeki gelişmeler, sosyal psikoloji, klinik psikoloji, psikiyatri ortaklığına doğru bir yönelime işaret etmektedir.

II. SOSYAL PSİKOLOJİNİN SOSYAL PSİKİYATRİ VE KLİNİK PSİKOLOJİYE KATKILARI

Gerek psikopatolojinin önemli bir kaynağının kişilerarası ilişkiler olması, gerekse terapi ilişkisinin

kişilerarası ilişki biçimi olarak değerlendirilmesi, daha önce sözü edilen sosyal psikoloji-klinik psikoloji ortaklığının temelini atmıştır.

Bu ortaklıkta, sosyal psikolojinin katkılarını bir özet halinde Çizelge 1'de görmek mümkündür.

Çizelge 1: Sosyal psikolojik konu veya kuramlar ile davranış bozuklukları arasındaki ilişkiler

Sosyal psikolojik konu veya kuram	Sosyal Psikiyatri ve klinik psikoloji ile bağlantısı
1) Araştırmada ortaya çıkan Sorunlar: Denek ve Deneyci yanlılıkları	- Davranış bozukluklarının terapinin etkinliği konularındaki araştırmacılar için hata kaynağı
2) Sosyal Algı	- Benlik Değeri - Terapistin ve danışanın sözel olmayan (nonverbal) etkileşimi - Danışan hakkında izlenimler - Danışman hakkında izlenimler - Danışanın örtük kişilik kuramı ve başka insanların değerlendirmesi - Danışanın kendini değerlendirmesi - Bilişsel şemalar, stereotipler ve önyargılar
3) Nedensel Yükleme	- Kendini değerlendirme - Olumsuz olayları açıklama ve bunlara davranışta bulunma - Kendini suçlama - Çaresizlik ve depresyon - Sorunlarla başa çıkma stratejileri - Evlilik sorunları - Mesleki ve çalışma sorunları - Başarısızlık beklentisi
4) Hoşlanma, çekicilik ve yakın ilişkiler	- Evlilik sorunları - Yakın ilişki sorunları - İlişki kurma yetersizliği - Yalnızlık - Kıskançlık - Sosyal destek

- 5) Sosyal karşılaştırma
- Benlik kavramının gelişmesi ve değişmesi
 - Bireyin kendi zihinsel sağlığı hakkında karar vermesi
 - Beceri ve fikirlerin değerlendirilmesi
 - Düşmanlık, kıskançlık
- 6) Saldırganlık
- Çocuk ve eşin kötüye kullanılması
 - Tecavüz
 - Düşmanlık, cinayet
 - Terörizm ve anarşi
 - Kitlesel hareketler

Kuşkusuz bu çizelgeyi uzatmak mümkündür. Ancak burada amaç, yalnızca alanların ortak yanlarına işaret etmek olduğundan, listeyi daha uzatmaya gerek yoktur.

Konuya daha açıklık getirmesi için bazı öneriler üzerinde durmakta yarar olabilir. Bu örnekler, sosyal psikolojik kuramları çerçevesinde ele alınan davranış bozuklukları olduğundan, sosyal psikoloji, klinik psikoloji ve sosyal psikiyatri ortaklığına iyi bir emsal kabul edilebilir.

III. YÜKLEME SÜRECİ VE İŞLEVSEL DAVRANIŞ BOZUKLUKLARI

Heider'in (1958) temellendirildiği yükleme (attribution) kuramı, davranışın nedensel olarak algılanması sürecine dayanmaktadır. Kuramın temel sayılına göre bir davranış, nedenleriyle birlikte algılanmaktadır. Davranışçı psikoloji açısından ifade edilirse, davranış, işlevsel ilişki içinde algılandığından, insanlar yalnız davranışı değil aynı zamanda bunun nedeni veya nedenlerini de algılamaktadırlar. Heider, algılanan bu nedenleri iki ana başlıkta toplamıştır. Bunlar niyet, amaç gibi davranışta bulunan bireye özgü nedenler ile sosyal norm, görevin güçlüğü/kolaylığı gibi çevresel koşullara giren nedenlerdir. Daha sonraki yıllarda Jones ve Davis (1965) niyet vardamasını açıklamaya yönelik bir kuram olan uyuşan vardamalar (correspondent inferences) kuramını, Kelley (1967), yükleme kuramında, Kelley küpü olarak bilinen modeli, Weiner ve arkadaşları (1972) başarı-başarısızlık durumları için yükleme modelini, Nisbett ve Valins (1972) bireyin kendi davranışlarını açıklamasını ele alan modeli geliştirmişlerdir.

Bu modeller, daha sonraki yıllarda ortaya çıkan yaklaşımların temellerini oluşturmuştur. Örneğin, Abramson, Seligman ve Teasdale'in (1978) öğrenilmiş çaresizlik modeli, büyük ölçüde, Weiner ve arkadaşlarının modeline dayanmaktadır. Model, nevrotik depresyonun açıklanması amacıyla kullanılmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalar, istikrarlı ve özgün bir nedene yapılan istikrarlı, genel ve içsel yüklemelerin düşük benlik algısının ve dolayısıyla depresyonun bir belirtisi olduğuna işaret etmektedir (Abramson, Metalsky ve Alloy, 1989; Curry ve Craighead, 1990). Buna ek olarak, yüklem stili olarak başkalarını suçlama, sorumlu tutma eğiliminin, yetersiz ilişkilere yol açtığı ileri sürülmektedir (Tennen ve Affleck, 1990).

Diğer yandan yine yükleme kuramı çerçevesinde yapılan araştırmalar, insanların nedensellik hakkında alışkın oldukları bir cevap verme yolu yani yükleme biçimleri bulunduğu dair deliller ortaya koymaktadır (Cutrona, Russell ve Jones, 1984; Peterson, Schwartz ve Seligman, 1981). Bunun yanı sıra, Storms ve Mc Caul (1976), özellikle kaygının ortaya çıkmasında sorunun algılanan güçlülük derecesine bağlı olarak bireyin kendini yetersiz görmesini ve bunun sonucunda da kontrol algısının bozulmasının yattığını ileri sürmektedirler. Yazarlara göre bu şekilde ortaya çıkan kaygı, güçlük düzeyinin abartılmasına yol açtığı için işlevsel olarak yetersiz davranışlar ortaya çıkmaktadır. Storms ve Mc Caul, bu modelin, temelinde kaygı artması bulunan tüm davranış bozukluklarına genellenebileceğini ileri sürmektedirler.

Bunların yanı sıra, bir grup araştırmacı, yükleme kuramı çerçevesinde evlilik ilişkilerini ele almakta ve evlilik doyumu ile nedensel yüklemeler arasında bağlantı olduğunu ileri sürmektedirler. (Bradbury ve Fincham, 1990; Fincham ve Bradbury, 1993). Bu konuda yapılan çeşitli araştırmaların ortak sonuçlarından biri, depresif eğilimli olan eşlerin, olumsuz sonuçlardan kendilerini; gerilimli evliliği olan ama depresif eğilimleri bulunmayan bireylerin ise eşlerini sorumlu tuttuklarıdır (Fincham ve Bradbury, 1993).

IV. YÜKLEME YANLILIKLARI

Kelley'nin (1967) geliştirmiş olduğu model özellikle rasyonel insan anlayışına dayanmaktadır. Ancak yapılan çalışmalarda, yükleme sürecinde

bazı hatalar yapıldığını ve insanların, nedensellik konusunda beklendiği kadar mantıklı davranmadıkları görülmektedir. Bu hatalar, yükleme yanlışlıkları kavramını gündeme getirmiştir. Yükleme yanlışlıklarının bazıları, Çizelge 2'de gösterilmiştir.

Çizelge 2. Bazı yükleme yanlışlıkları ve açıklaması

Yükleme Yanlışlığı	Anlamı
Temel yükleme hatası:	Belirgin çevre baskısına rağmen kişilik özelliklerine yüklemde bulunma eğilimi
Aktör-gözlemci farkı	Gözlemci, aktörün (davranışta bulunan kişi) davranışlarını, aktöre ait özelliklerle açıklarken, aktör kendi davranışlarını çevresel faktörlerle açıklama eğilimindedir.
Kendilik değerine hizmet eden yanlışlık	İnsanlar başarılarını kendilerine; başarısızlıklarını da çevreye ait özelliklerle açıklama eğilimi göstermektedirler.

Örnek olması amacıyla Çizelge 2'de gösterilen bu yükleme yanlışlıkları, insanların bilgi işleme süreçlerinin tam anlamıyla mantıklı olmadığına işaret etmektedir. Bireyin gerek başkalarının gerekse kendisinin davranışlarını algılamakta yaptığı bu yanlışlıklar, ister doğru isterse yanlış sonuç versin, kişilerarası ilişkileri yönlendirdiğinden, psikopatolojinin önemli bir kaynağı olmaktadır. Diğer bir deyişle, zihinsel sağlık, gerçeğin değerlendirilmesi ile ilişkilise, bunun önemli bir ölçümü, yüklemelerin ölçülmesi yoluyla sağlanabilir. Dolayısıyla, şizofrenik delüzyona kadar uzanabilen bir bozukluğun temelinde yanlış veya yetersiz yüklemelerin yer alabileceğini; paranoid düşüncelerin bunlardan kaynaklanabileceğini ileri sürmek mümkün olur (Valins ve Nisbett, 1972).

V. İKİLİ İLİŞKİLERDE ORTAYA ÇIKAN BOZULMALAR FARKLI BİR BAKIŞ AÇISI

Psikolog ve psikiyatristlerin sık karşılaştıkları sorunlardan biri de, özellikle duygusal ve evlilik ilişkilerinde ortaya çıkan sorunlardır. Bu konular için geliştirilmiş çeşitli model ve kuramlar bulunmaktadır. Ancak burada, günümüzde giderek yeniden güncellik kazanan bir kuram, Thibaut ve Kelley'in

1959 yılında ortaya attıkları sosyal mübadele (social exchange) kuramıdır. Aslında bu başlık altında toplanan birkaç kuram vardır ve bu kuramlar, ikili ilişkileri, bir çeşit ödül-bedel mübadelesi olarak ele almaktadır. Bu kuramların bir başka sayıltısı da, mini-max stratejisidir. Buna göre insanlar ödülü yüksek bedeli düşük ilişkileri tercih ederler ve bu tür ilişkileri sürdürme eğilimi gösterirler. Ödül doyum veren herhangi bir şey olabilir. Örneğin maddi çıkar, duygusal destek, hoşça geçirilen birkaç saat birer ödül olabilir. Buna karşılık bedel davranışın yapılmasını kettleyen herhangi bir özelliktir. Örneğin, para harcamak, çaba harcamak, ödülü alamamak birer bedeldir. İkili ilişkide eşler, ödediklerine inandıkları bedelin karşılığı olan ödülü alamadıkları takdirde, kuram, ilişkinin çözülmeye doğru yönleneceğini önermektedir. Bununla birlikte bir ilişkinin kısa sürede bitmesi her zaman sözkonusu olmadığı gibi bazen bireyler, çok yüksek bedel ödeyip çok az ödül aldıkları ilişkileri de sürdürebilmektedirler.

Thibaut ve Kelley'e göre belirli bir ilişki için bireylerin beklendikleri bir doyum düzeyi vardır. Buna karşılaştırma düzeyi (Comparison Level) denmektedir. Kurama göre birey, şu andaki ilişkisinden aldığı sonuçları karşılaştırma düzeyi ile mukayese eder. Bu sonuçlar karşılaştırma düzeyinin üstünde ise birey ilişkiden doyum sağlıyor demektir ve ilişkiyi sürdürme eğilimi gösterir. Bireyin, şu andaki ilişkisinden aldığı sonuç karşılaştırma düzeyinin altında ise yani birey ilişkiden doyum almıyorsa, bu kez, elde ettiği sonucu, seçenekler için karşılaştırma düzeyi (Comparison level for alternatives) ile mukayese eder. Seçenekler için karşılaştırma düzeyi, bireyin, başka bir insanla aynı ilişkiyi yaşadığı takdirde elde edebileceği olası doyum düzeyi tahminidir. Dolayısıyla, kurama göre şu andaki ilişki-den alınan sonuç, seçenekler için karşılaştırma düzeyinin de altında ise birey ilişkiyi sonlandırmaya yönelecektir.

Yukarıda çok kısa olarak özetlenen kuram, özellikle duygusal ilişkiler ile evlilik ilişkilerinin incelenmesinde kullanılmakta ve bu ilişkilerdeki bozulmalar, kuram çerçevesindeki yordamalarla tutarlı olarak ortaya çıkmaktadır (Birchler, Weiss ve Vincet, 1975; Sabatelli, 1984).

Kuram bu tür ilişkilerde güçlü yordamalara sahip olduğundan, kurama dayalı olarak geliştirilen

terapi tekniği de başarılı sonuçlar vermektedir (Leary ve Miller, 1986)

VI. SOSYAL PSİKOLOJİ VE SAĞLIK PSİKOLOJİSİ

Davranış bozuklukları yalnız psikiyatri kliniklerinde gözlenen bir durum değildir. Fiziksel sağlığın bozulması da, psikolojik belirtilerle ilişkili olabilmektedir (Shendan, Radmacher, 1992; Taylor, 1986). Böylece fiziksel bozukluklara psikolojik bozukluklar da eşlik etmektedir. Bunun yanı sıra, davranışsal alışkanlıkların (aşırı yeme, sigara, alkol kullanımı gibi) fiziksel hastalık riskini artırdığı da kabul edilmektedir. Yine bu kapsam çerçevesinde, stres kavramı, pek çok psikolojik ve fiziksel bozukluğun açıklanmasında ele alınmaktadır. Böylece sağlık

psikolojisi alanı gelişmiş ve biyomedikal modelin yerni biyopsikososyal model almaya başlamıştır. A.B.D.'de yüksek lisans düzeyinde sağlık psikolojisi eğitimi verilmekte ve bu eğitimi tamamlayanlar, sağlık psikoloğu olarak görev yapmaktadırlar. Gerçi böyle bir uzmanlık alanı ülkemizde henüz bulunmamaktadır ama özellikle psikiyatri klinikleri dışında çalışan psikologlar için gerekli bir eğitim olduğu ortaya çıkmaktadır. Sağlık psikolojisi de daha önce sözü edilen ortaklığın iyi bir örneği olabilir. Gerek fiziksel gerekse zihinsel sağlık, biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörlerin etkileşimi olduğundan ancak ortak bir çalışma bu faktörlerin sağlık üzerindeki olumsuz etkisini azaltma olanağı verecektir (Taylor, 1986)

KAYNAKÇA

1) Abramson, L.Y., Metalsky, G.I., Alloy, L.B (1989) Hopelessness depression: A theory-based subtype of depression. *Psychological Review*, 87, 49-74

2) Abramson, L.Y., Seligman, M.E.P., Teasdale, J.D. (1978) Learned helplessness in humans: Critique and reformulation. *Journal of Abnormal Psychology*, 87, 49-74

3) Borchler, G.R., Weiss, R.L., Vincent, J.P. (1975) Multimethod analysis of social reinforcement exchange between maritally distressed and non distressed spouse and stranger dyads. *Journal of Personality and Social Psychology*, 31, 349-362

4) Bradbury, T.N., Fincham, F.D. (1990) Attribution in marriage: Review and critique. *Psychological Bulletin*, 107, 3-33

5) Cutrona, C.E., Russell, D., Jones, R.D. (1984) Cross situational consistency in causal attribution: Does attributional style exist? *Journal of Personality and Social Psychology*, 47, 1043-1058

6) Curry, J.F., Craighead, W.E. (1990) Attributional style in clinically depressed and conduct disordered adolescents. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 58, 109-115

7) Fincham, F.D., Bradbury, T.N. (1993) Marital satisfaction, depression, and attributions: A longitudinal analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 442-452

8) Heider, F. (1958) *The Psychology of Interpersonal Relations*, New York: Wiley

9) Hendrick, C. (1983) Clinical Social Psychology: A birthright reclaimed. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 1, 66-87

10) Hendrick, C., Hendrick, S. (1984) Toward a clinical social psychology of health and disease. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 2, 182-192

11) Jones, E.E., Davis, K.E. (1965) From act to dispositions: The attribution process in person perception. L. Berkowitz (ed) *Advances in Experimental Social Psychology*, Vol 2, New York: Academic Press

12) Kelley, H.H. (1967) Attribution theory in social psychology. D. Levine (ed) *Nebraska Symposium on Motivation*. Nebraska University of Nebraska

13) Langer, E.J. (1978) Rethinking the role of thought in social interaction. J.H. Harvey, W.J. Ickes, R.F. Kidd (eds) *New Directions in Attribution Research*, (Vol 2, pp 35-58) Hillsdale: Erlbaum

14) Leary, R.M., Miller, R.S. (1986) *Social Psychology and Dysfunctional Behavior: Origins, Diagnosis, and Treatment*, New York: Springer-Verlag

15) Nisbett, R.E., Valins, S. (1972) Perceiving the causes of one's own behavior. E.E. Jones, D.E. Kanouse, H.H. Kelley, R.E. Nisbett, S. Valins, B. Weiner (eds) *Attribution: Perceiving the Causes of Behavior*, Morristown: General Learning

16) Peterson, C., Schwartz, S.M., Seligman, M.E.P. (1981) Self-blame and depressive symptoms. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41, 253-259

17) Sabatelli, R.M. (1984) The marital comparison level index: A measure for assessing outcomes relative to expectations. *Journal of Marriage and Family*, 65, 1-662

18) Shendan, C.L., Radmacher, S.A. (1992) Health psychology: Challenging the Biomedical Model, New York: Wiley

19) Storms, M.D., Mc Caul, K.D. (1976) Attribution Processes and emotional exacerbation of dysfunctional behavior. J.H. Harvey, W.J. Ickes, R.F. Kidd (eds.) *New Directions in Attribution Research*, (Vol. 1, 143-164) Hillsdale: Earlbaum.

20) Taylor S.E. (1986) *Health Psychology*, New York: Random House.

21) Taylor, S.E., Brown, J.D. (1988) Illusion and well-being: A social psychological perspective on mental health. *Psychological Bulletin*, 103, 193-210.

22) Tennen, H., Affleck, G (1990) Blaming others for threatening events. *Psychological Bulletin*, 108, 209-232.

23) Thibaut, J.W., Kelley, H.H. (1959) *The Social Psychology of Groups*, New York: Wiley.

24) Valins, S., Nisbett, R.E. (1972) Attribution processes in the development and treatment of emotional disorder, E.E. Jones, D.E. Kanouse, H.H. Kelley, R.E. Nisbett, S. Valins, B. Weiner (eds.) *Attribution: Perceiving the Causes of Behavior*. Morristown: General Learning.

25) Weiner, B.; Frieze, I., Kukla, A., Reed, L., Rest, S., Rosenbaum, R.M. (1972) Perceiving the causes of succes and failure. E.E. Jones, D.E. Kanouse, H.H. Kelley, R.E., Nisbett, S. Valins, B. Weiner (eds.) *Attribution: Perceiving the Causes of Behavior*. Morristown: General Learning.